

Nr 14.

Ankom till riksdagens kansli den 18 februari 1932 kl. 1 e. m.

Utlåtande i anledning av väckt motion om ändring i lagen angående förordnande av rättegångsbiträde åt häktad.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 138, vilken behandlats av första lagutskottet, har herr *Björkman* m. fl. hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville uti syfte, som i motionen angivits, företaga utredning om ändringar i lagen angående förordnande av rättegångsbiträde åt häktad och därefter för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

I fråga om de skäl, som motionärerna anfört till stöd för sin hemställan, får utskottet, i den mån redogörelse härför ej lämnas här nedan, hänvisa till motionen.

1734 års lag ålade i 15 kap. 1 § rättegångsbalken tilltalad att personligen *1734 års lag.* tillstädeskomma inför rätten i alla brottmål, som rörde ansvar. Prövade domaren därvid, att han behövde hjälp i rättegången, tilläts den tilltalade att medhava fullmäktig. Någon ovillkorlig rätt därtill ägde den tilltalade sålunda icke. Genom kungl. förordning den 30 oktober 1866 inskränktes skyldigheten att personligen iakttaga inställelse till sådana brottmål, där efter lag straffarbete kan följa å brottet, varemot domarens rätt att pröva den tilltalades behov av hjälp i rättegången kvarstod. Först genom lag den 12 december 1890 skedde ändring i denna del, därvid föreskrevs, att den tilltalade, om han åstundade hjälp i rättegången, utan inskränkning tillätes medhava fullmäktig.

Sedan den tilltalades rätt till biträde i rättegången sålunda blivit i svensk rätt *Motion 1898.* erkänd, väcktes vid 1898 års riksdag motion av Karl Staaff (A. K. nr 169), däri föreslogs skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan om utredning rörande införande av obligatoriskt försvar för tilltalade i brottmål m. m. Staaff anförde därvid bland annat:

Man hade uti nyare lagstiftningar infört noggranna bestämmelser i syfte att trygga den i brottmål tilltalade mot godtycke. Det måhända viktigaste uttrycket för denna omsorg hade varit det i de flesta kulturländer sedan länge införda så kallade obligatoriska försvaret i brottmål. Med obligatoriskt försvar i brottmål menades den processuella principen, att den anklagade — evad han vore rik eller fattig — skulle äga biträde av en kompetent försvarsadvokat, varav följde att, om han ej kunde eller ville skaffa sig sådan själv, samhället genom något

av sina organ och på sin bekostnad anvisade honom en försvarare. Det borde emellertid framhållas, att principen likväl i praxis ingenstädes erhållit den utsträckning att gälla för tilltalade i alla slags brottmål, utan att sådana mål plägade därifrån uteslutas, där allenast jämförelsevis ringa ansvar kunde ifrågakomma.

Vad vore då den av samhället tillsatta försvararens uppgift?

Försvararen vore skyldig att bistå den anklagade genom att förekomma och avhjälpa de för denne ofördelaktiga följderna av hans brist på insikt i själva de processuella formerna, och speciellt vore försvararen skyldig att bevara åt den anklagade alla laga rättegångsförmåner. — Vidare hade försvararen att bidra till själva utredningen i saken. Han skulle således med största noggrannhet höra sin klient om alla de omständigheter, vilka syntes honom av betydelse, och han skulle biträda klienten i att uppsöka och ordna bevisning till ådagaläggande av dylika omständigheter. Å andra sidan tillhörde det honom att avskilja det onödiga, som allenast skulle belasta rättegången och protokollet, utan att bidra till upplysning i själva saken. Ytterligare skulle försvararen naturligen biträda sin klient genom kompletterande av dennes bristande insikt i själva den materiella rätten, närmast således strafflagstiftningen, men också de andra lagstiftningens grenar, som kunde vara av betydelse för bedömning av ett visst straffrättsligt fall. — Försvararen skulle vidare inför själva domstolen ersätta vad som felades den tilltalade i förmåga att framföra alla de omständigheter, som kunde gagna honom. — Om slutligen den tilltalades sak syntes tvivelaktig, så att fråga kunde vara om hans fällande, tillhörde det försvararen att framdraga alla de förmildrande omständigheter, vilka kunde bidra till ett riktigt utmätande av det straff, som kunde komma att ådömas klienten. — Efter erhållet utslag i underrätt ålåde det försvararen att, om utslaget vore fällande, giva den tilltalade råd, huruvida utsikt förefunnes att vinna något genom besvär i högre instans. Denna hans uppgift vore av icke ringa vikt både för att möjliggöra besvärns anförande, där sådana verkligen borde anföras, och för att förekomma dem, där de vore utsiktslösa, och således — på samma gång de, om den tilltalade vore häktad, fördröjde hans strafftid — onödigtvis betungade överdomstolarna med onyttigt arbete.

Motionen blev — efter hemställan av lagutskottet (utl. nr 77) — av riksdagen avslagen.

Prop. 1904. År 1904 förelades riksdagen proposition (nr 81) med förslag till lag angående förordnande av rättegångsbiträde åt häktad. Enligt förslaget skulle det åligga Konungens befallningshavande att, där någon, som hölles häktad såsom misstänkt för brott, äskade hjälp i rättegången och sade sig ej själv kunna biträda anskaffa, förordna lämplig person att mot ersättning av allmänna medel biträda den häktade vid rätten. Lagförslaget tillstyrktes av sammansatt stats- och lagutskott (utl. nr 6), dock med den begränsning, att straffarbete borde kunna följa å det brott, för vilket vederbörande häktats. Riksdagen avtog emellertid propositionen.

Framställning av J. O. 1906. Redan år 1906 upptogs Kungl. Maj:ts förslag, med vissa mindre väsentliga modifikationer, av justitieombudsmannen Leijonmarck, som till riksdagen nämnda år gjorde framställning om antagande av lag i ämnet. Justitieombudsmannen anförde i anslutning härtill:

Den av sammansatta stats- och lagutskottet, såsom det ville synas, huvudsakligen ur kostnadssynpunkt gjorda förändring av lydelsen av 1 § i Kungl. Maj:ts förslag syntes ej tillfredsställande. Det vore ju uppenbart, att behovet av rättegångsbiträde vore enahanda för en häktad, antingen det brott, varför han vore ställd under tilltal, vore belagt med straffarbete eller blott fängelse. Dessutom syntes det mången gång erbjuda svårighet att avgöra, huruvida det brott, varför personen i fråga blivit häktad, kunde medföra straffarbete eller icke.

Sammansatta stats- och lagutskottet hemställde detta år (utl. nr 2), att rätten till biträde skulle begränsas till mål, där dödsstraff eller straffarbete, dock ej under två år, kunde följa å brottet. Utlåtandet bifölls av riksdagen, varefter lag i överensstämmelse därmed av Kungl. Maj:t utfärdades den 14 september 1906.

År 1909 gjorde dåvarande justitieombudsmannen Hasselrot framställning till riksdagen om sådan ändring av 1906 års lag, att den däri föreskrivna begränsningen av häktads rätt till biträde upphävdes. Till stöd för framställningen åberopade justitieombudsmannen särskilt, att nämnda begränsning — i strid med vad av lagstiftaren förutsatts — tolkats så snävt, att endast den som häktats för brott, varå icke kunnat följa lindrigare straff än straffarbete två år, ansetts berättigad att erhålla rättegångsbiträde på det allmännas bekostnad. Efter hemställan av sammansatta stats- och lagutskottet (utl. nr 2) beslöt riksdagen bifalla sådan ändring av ifrågavarande lag, att häktad berättigades erhålla biträde på det allmännas bekostnad, så snart efter lag straffarbete kunde följa å brottet. Lag om sådan ändring utfärdades av Kungl. Maj:t den 14 maj 1909.

Framställning av J. O. 1909.

I skrivelse till Kungl. Maj:t den 27 februari 1917 hemställde riksdagen — under framhållande bland annat, att häktad enligt 1906 års lag icke kunde erhålla rättegångsbiträde annat än vid underdomstol — att Kungl. Maj:t måtte låta utarbeta förslag till sådan ändring av lagen, att häktad jämväl kunde erhålla biträde i överrätt, ävensom till vissa andra ändringar i lagen. Kungl. Maj:t framlade därefter år 1919 proposition (nr 161) med förslag till ny lag angående förordnande av rättegångsbiträde åt häktad m. m.

Riksdagens skrivelse 1917 och prop. 1919.

Föredragande departementschefen, statsrådet Löfgren, anförde i samband därmed till statsrådsprotokollet, bland annat:

Det syntes finnas starka skäl att taga steget fullt ut och giva lagen den omfattning, som av Kungl. Maj:t redan år 1904 föreslagits. Å ena sidan syntes nämligen de betänkligheter, vilka 1906 års lags begränsning onekligen väckt, vara beaktansvärda, medan å andra sidan erfarenheten under de gångna åren givit vid handen, att den ifrågavarande utsträckningen av lagens tillämplighet icke skulle medföra vittgående konsekvenser i fråga om kostnader för staten.

Kungl. Maj:ts förslag blev — efter hemställan av första lagutskottet, som jämväl haft att yttra sig över en i ämnet väckt motion, (utl. nr 28 och memorial nr 32) — av riksdagen med vissa jämkningar antaget. Lag i överensstämmelse med riksdagens beslut utfärdades därefter den 19 juni 1919. Enligt 1 § i sistnämnda lag skall, där någon, som hålles häktad såsom misstänkt för brott,

1919 års lag.

äskar hjälp vid sin talans förberedande och utförande och säger sig ej själv kunna anskaffa biträde, biträde åt honom förordnas. Sådant förordnande innefattar bemyndigande att, så länge den tilltalade hålles häktad, biträda honom i fråga om talan vid domstol, som i förordnandet angives, ävensom vid omedelbar fullföljd från nämnda domstol av samma talan. Förordnande meddelas av Konungens befallningshavande. Finnes vid målets handläggning inför under rätt, att biträde ej förordnats, eller har förordnat biträde ej tillstådeskommit, meddelas dock sådant förordnande av rätten. Den omständigheten, att biträde ej kan av rätten anskaffas, må ej utgöra hinder mot målets handläggning. Innan biträde hörts, må dock icke, mot den häktades bestridande, slutligt utslag meddelas. Vill den häktade ej såsom biträde använda den, som därtill förordnas, äger han ej påkalla förordnande för annan person, där ej Konungens befallningshavande eller rätten finner honom ha giltig anledning att icke åtnöjas med den förordnade. Uti 2 § föreskrives, att där vid handläggning inför underrätt av mål, däri någon hålles häktad såsom misstänkt för brott, biträde för den häktade ej är tillstådes men rätten med hänsyn till bristande förmåga hos den häktade att själv tillvarataga sina intressen finner biträde erforderligt för målets utredning, rätten äger, ändå att det ej påkallas av den häktade, förordna biträde. Sålunda förordnat biträde må icke avvisas av den häktade, med mindre han själv anskaffar annat biträde, som av rätten godkännes. — Enligt 3 § skall till biträde förordnas lämplig person, som avlagt för utövande av domarämbete föreskrivna kunskapsprov, därvid företrädesvis bör anlitas någon, som yrkesmässigt utövar advokatverksamhet. Biträdet kan berättigas att sätta annan i sitt ställe. Möter hinder att förordna sådan person, som nyss nämnts, eller skulle därigenom statsverket oskäligen betungas, må annan person förordnas. Har den häktade till biträde föreslagit person, som uppfyller de först angivna kvalifikationerna, bör avvikelse från förslaget ej ske, såframt ej särskilda skäl därtill äro. Biträde, som förordnats enligt lagen, äger jämlikt 4 § efter rättens prövning av allmänna medel åtnjuta skäligt arvode för det arbete, han nedlagt å förberedande och utförande av den häktades talan, så ock ersättning för nödvändiga utgifter och tidspillan. Har å häktningen icke följt handläggning inför domstol, bestämmer Konungens befallningshavande det belopp, som må tillkomma biträdet. Biträdet må ej av den häktade förbehålla sig ytterligare ersättning; har sådant förbehåll skett, är det utan verkan. Jämlikt 5 § skall rätten i slutliga utslaget pröva, huruvida den biträdet tillerkända ersättningen skall återgäldas till statsverket av allmän åklagare eller av enskild part. Ej må åklagaren eller målsägande därtill förpliktas i annat fall, än då han enligt lag är pliktig att gälda den tilltalades rättegångskostnad, ej heller denne, där han ej varder till ansvar i målet dömd. Har tilltalad, som dömts till ansvar i målet, däri åtnjutit fri rättegång, må han i slutliga utslaget förpliktas gottgöra statsverket ersättning till biträde allenast om han förklarats förlustig sagda förmån; efter rättegångens avslutande kan återbetalningsskyldighet åläggas honom enligt reglerna i 13 § av lagen om fri rättegång.

Jämlikt lagen den 19 juni 1919 angående ändring av 80 § i lagen den 23 oktober 1914 om krigsdomstolar och rättegången därstädes skola i huvudsak samma bestämmelser gälla angående biträde åt den, som hålles häktad för brott, som hör under krigsdomstols behandling.

Rättegångsbiträde vid krigsdomstol.

I detta sammanhang bör erinras om stadgandet i 12 § i lagen den 14 juni 1901 »om vad iakttagas skall i avseende å införande av lagen om ändring i vissa delar av rättegångsbalken», enligt vilken lag Konungens befallningshavande eller tillsyningsman vid häkte skall tillse, att häktad person, som i målet vill anföra besvär eller avgiva annan inlaga till högre rätt eller ock göra ansökan om nåd, därvid ej saknar nödigt biträde. Ingiver häktad till Konungens befallningshavande eller tillsyningsman sådan inlaga, skall den ofördröjligen insändas till den myndighet, som har att därmed taga befattning.

RP § 12.

Slutligen bör omnämnas, att jämlikt 5 § i lagen den 19 juni 1919 om fri rättegång — enligt den lydelse, paragrafen erhållit genom lag den 14 juni 1929 — där part, som beviljats fri rättegång, finnes icke kunna själv eller genom någon, som i tjänsteställning eller eljest lämnar honom bistånd, behörigen tillvarataga sina intressen vid talans anhängiggörande eller utförande, må lämplig person förordnas att därvid biträda honom. Sådant rättegångsbiträde förordnas av rätten eller, då rätten ej sitter, av dess ordförande.

Rätten till biträde vid fri rättegång.

Med avseende å den blivande rättegångsreformen innehåller processkommissionens år 1926 avgivna betänkande, andra delen, följande uttalande om tilltalads rätt till rättegångsbiträde:

Processkommissionen.

I huvudsaklig anslutning till vad nu gäller bör enligt processkommissionens mening rätt att erhålla försvarare tillkomma i främsta rummet den, som genom anhållande eller häktning berövats friheten och därigenom förhindrats att själv verka för sitt försvar. Några särskilda villkor för förordnande av försvarare synas i detta fall ej böra stadgas. En framställning av den anhållne eller häktade bör vara tillräcklig anledning att förse honom med försvarare. Även om han ej själv begär försvarare, bör sådan förordnas, om han finnes icke förmå själv behörigen utföra sin talan.

I samband med proposition till riksdagen år 1931 angående huvudgrunderna för en rättegångsreform (nr 80) anförde föredragande departementschefen, statsrådet Gärde, beträffande förevarande fråga till statsrådsprotokollet:

Prop. om rättegångsreform 1931.

Den likställighet mellan åklagare och tilltalad ur partssynpunkt, som av departementschefen i annat sammanhang antytts, krävde för att icke för den tilltalade bliva allenast ett tomt sken, att han åtminstone i svårare fall utrustades med en rättskunnig försvarare. Den tilltalades rätt att anlita försvarare, som vore en av hans viktigaste partsrättigheter, borde uttryckligen fastslås i lagen. Men i rättsordningens eget intresse vore det uppenbarligen angeläget, att den tilltalade för det fall, att han på grund av svag ekonomi eller av annan orsak icke själv kunde anskaffa försvarare, genom statens försorg erhöle nödigt biträde. Denna grundsats hade på senare tid vunnit erkännande jämväl i vår lagstiftning. Sälunda vore enligt gällande lag häktad, som äskade hjälp vid sin talans förberedande och utförande och sade sig ej själv kunna anskaffa bi-

träde, berättigad att erhålla av länsstyrelsen eller domstolen förordnat biträde; i vissa fall kunde domstolen av eget initiativ förordna biträde.

Det syntes icke vara föremål för tvekan, att den väg, på vilken lagstiftningen sålunda slagit in, vore den, som säkrast ledde till målet, straffrättsskipningens säkerhet, och att denna väg borde följas i en ny rättegångsordning. Vad som här närmast komme i fråga vore ett stärkande av de institutioner, som handhade åtalet å ena sidan och försvaret å den andra.

*Utskotts-
utlåtandet.*

Särskilda utskottet anförde i avgivet utlåtande (nr 1) härom:

En av den tilltalades viktigaste partsrättigheter vore hans rätt att anlita försvarare. Denna rätt borde såsom departementschefen framhållit uttryckligen fastslås i lag. Åtminstone då det gällde svårare brott, borde dessutom staten sörja för att den tilltalade, om han på grund av sin ekonomiska ställning eller andra orsaker icke vore i stånd att själv anskaffa försvarare, erhöle nödigt biträde.

Motionen.

Uti förevarande motion anföres bland annat: Enligt uppgift hade i ersättningar till rättegångsbiträden åt häktade utgivits under budgetåret 1929/1930 138,641 kronor samt under budgetåret 1930/1931 129,415 kronor. Dessa betydande kostnadsbelopp syntes för framtiden kunna utan intrång i de förmåner, som borde tillkomma häktad, avsevärt nedbringas. Biträde anlidades nämligen ofta jämväl i sådana fall, då det vore av ringa eller ingen betydelse för den häktade. Särskilt då denne erkänt vad i målet lagts honom till last eller förundersökning ägt rum, vore enligt motionärernas mening ej nödvändigt, att en ovillkorlig rätt att erhålla biträde på det allmännas bekostnad inrymdes den häktade. Ej heller vore en vaneförbrytare, som utan omsvep erkänt det brott, varför han häktats, i behov av biträde. Det anförda gäve vid handen, att en prövning av den häktades behov av biträde borde äga rum med hänsyn till den häktades erkännande enligt polisförhørsprotokoll, målets beskaffenhet, innehållet av redogörelse över förundersökning m. m. Därest sådan prövningsrätt infördes, kunde slutligen ifrågasättas, huruvida icke förordnandet av biträde alltid borde ankomma på domstolen eller dess ordförande.

Utskottet.

Kostnaderna för rättegångsbiträden åt häktade kunna väl, såsom motionärerna framhållit, förefalla betydande, och skulle en möjlighet till besparing här yppa sig, vore den förvisso värd allt beaktande. Beloppen i fråga synas emellertid till en början böra jämföras med statsverkets övriga kostnader för rättsvården. Av statsverkspropositionen innevarande år framgår, att för budgetåret 1932/1933 under andra huvudtiteln bland annat upptagits följande anslagsbelopp: för domstolarna ordinarie anslag 3,404,813 kronor och extra anslag 1,642,896 kronor, för »rättegångsväsendet i allmänhet» ordinarie anslag 929,000 kronor och extra anslag 50,000 kronor, för »fångvården m. m.» ordinarie anslag 3,814,500 kronor och extra anslag 123,500 kronor samt för uppfostringsanstalter för minderåriga förbrytare ordinarie anslag 310,300 kronor och extra anslag 98,700 kronor. Kostnaderna för rättegångsbiträden åt häktade, vilka ingå under anslagen för

rättegångsväsendet i allmänhet och enligt inhämtade upplysningar för de sist förflutna budgetåren uppgått till de i motionen angivna beloppen å 130,000 å 140,000 kronor, förefalla vid en sådan jämförelse icke oproportionerligt höga.

Vad härefter angår behovet av biträde för häktad vill utskottet icke heller förneka, att sådant biträde understundom förordnas jämväl i sådana fall, då biträdet, efter vad sedermera visar sig, icke haft någon påtaglig positiv uppgift att fylla. Det måste emellertid redan från början framhållas, att biträdet icke utan vidare kan anses för den skull ha varit onyttigt. Enbart den omständigheten, att den häktade biträdades av en juridiskt bildad försvarare, är av största värde. Såsom belysande exempel på fall, då biträde icke skulle vara behöfligt, ha motionärerna särskilt framhållit sådana mål, där den häktade vid polisförhör erkänt vad man lagt honom till last. Givetvis kan den häktades beredvilliga erkännande ofta medföra, att målets handläggning blir mycket förenklad. Å andra sidan förekommer emellertid icke sällan, att ett vid polisförhör lämnat erkännande vid senare polisförhör eller vid rannsakingen inför domstolen återtages. Det kunde då bli nödvändigt att förordna biträde åt den häktade, oaktat rannsakingen vore omedelbart förestående eller redan påbörjats, och härigenom skulle uppskov kunna vållas jämväl när sådant eljest icke varit nödvändigt. Uppskovet måste i sin tur föranleda extra kostnader för den häktades inställande å den från häktet ofta avlägset belägna rannsakingensorten, för ytterligare inställelse av biträdet samt å landet för nämndens, eventuellt jämväl domarens, resa till den fortsatta rannsakingen, vilka samtliga kostnader komme att drabba statsverket. Vidare bör framhållas, att den omständigheten, att den häktade erkänt, ingalunda utesluter behovet av målets omsorgsfulla handläggning och allsidiga skärskådande. Möjligheten att den häktade kan lida av sinnessjukdom är exempelvis alltid för handen, och att domstolarna ofta undgå att lägga märke till sådant förhållande plägar med skärpa framhållas av rättspsykiatri. Vikten av noggrann undersökning i nu ifrågavarande avseende har visserligen särskilt understrukits i sinnessjuklagen den 19 september 1929, som i 41 § ålägger domstolen att för vissa fall ovillkorligen inhämta läkares utlåtande angående tilltalads sinnesbeskaffenhet ävensom att eljest inhämta sådant utlåtande, när anledning därtill prövas föreligga. Faran att förefintlig sinnessjukdom icke skall uppdagas under rättegången kan dock icke därigenom anses undanröjd. Ett biträde, som är i tillfälle att i lugn och ro samtala med den tilltalade, får emellertid anses ha vissa möjligheter att komma underfund med vederbörandes rätta mentalitet, i vart fall större möjligheter än domstolen vid en oftast mycket kortvarig rannsaking, och kan därigenom bidra till att minska risken för ett förbiseende från domstolens sida. I fall av förminskad tillräknelighet hos den brottslige kan vidare fråga om internering uppstå, därvid vederbörandes behov av juridisk rådgivare är synnerligen stort. Juridiska kunskaper kunna även erfordras för att bedöma om domstolen rätt använt eventuellt tillämpliga bestämmelser rörande brottskonkurrens, återfall o. d., vilka kunna förvandla rättsfrågans avgörande till ett

mycket invecklat problem. Ej heller en vaneförbrytare, som utan omsvep erkänt, kan således, såsom i motionen antytts, enbart på den grund, att han möjligen hunnit förvärva en viss rättegångsvana, anses böra reda sig utan juridiskt bildat biträde. Han hör för övrigt till den grupp brottslingar, där sinnessjukdom oftast kan antagas föreligga, och även för honom kan således internering i anledning av förminskad tillräknelighet liksom internering såsom återfallsförbrytare komma i fråga. Beträffande samtliga fall, där den häktade erkänt påtalade gärningen, måste det för övrigt framstå såsom anmärkningsvärt, att han på den grund skulle med avseende å rätten till biträde bliva sämre ställd än om han nekat till brottet. Han torde liksom andra häktade ha ett behjärtansvärt intresse att bliva i tillfälle samråda med någon omdömesgill person, för vilken han kan hysa förtroende.

Med större fog kunna motionärerna synas åberopa, att fullständig utredning angående den häktades levnadsförhållanden m. m. ofta utan biträdes medverkan är för domstolen tillgänglig genom särskild förundersökning. Jämlikt 1 § i lagen den 6 juni 1924 innefattande bestämmelser om förfarandet i brottmål rörande vissa minderåriga åligger det nämligen domstolens ordförande att, när anmälan inkommit därom, att någon, som ej fyllt 18 år, blivit häktad för brott, som i allmänna strafflagen är belagt med straff, och i straffsatsen ingår straffarbete i två år eller kortare tid eller fängelse, skyndsamt för vinnande av utredning rörande den häktades personliga förhållanden samt angående de åtgärder, som med hänsyn därtill må anses lämpligast för hans rättande, förordna om särskild förundersökning, där ej anledning är att antaga, att sådan utredning kommer att därförutan vara för domstolen tillgänglig. Vidare åligger det jämlikt 25 § i lagen den 28 juni 1918 angående villkorlig straffdom domstols ordförande att, där anmälan inkommit därom, att någon, som fyllt 18 år, blivit häktad för brott och i den straffsats, som finnes för brottet bestämd, ingår straffarbete i sex månader eller kortare tid eller fängelse i ett år eller kortare tid — därest den häktade erkänt gärningen och villkorlig dom ej enligt 2 § är utesluten — skyndsamt för vinnande av utredning, huruvida erforderliga förutsättningar för villkorlig dom finnas, förordna om särskild förundersökning, där ej anledning är att antaga, att sådan utredning kommer att därförutan vara för domstolen tillgänglig. Prövas eljest särskild förundersökning för sistnämnda ändamål erforderlig, må sådan beslutas av domstolen eller före målets handläggning av dess ordförande. Den förordnade förundersökaren skall utan dröjsmål avlämna berättelse över förundersökningen till domstolens ordförande, varjämte han är skyldig att på kallelse inställa sig vid målets handläggning. Sådan kallelse torde emellertid i allmänhet icke ha ansetts påkallad och förundersökaren är för den skull enligt nuvarande praxis som regel icke heller i tillfälle att i något avseende erbjuda den häktade hjälp vid själva rannsakingen, även om han skulle äga förutsättningar därför. Därjämte bör anmärkas, att förundersökningen lätteligen skulle kunna förlora en del av sin objektivitet, om förundersökaren tillika skulle uppträda såsom biträde, och en sådan ordning skulle

för övrigt medföra, att förundersökaren måste anses berättigad till högre ersättning än vad han eljest kunnat påräkna. Uppgifterna att verkställa förundersökning och att biträda den häktade torde sålunda redan på dessa grunder alltjämt böra uppdelas å skilda händer. Ett ytterligare skäl därför är att biträdet ofta vid sidan av förundersökarens arbete kan uträtta något positivt till den häktades förmån, som jämte förundersökningen kan bidra till villkorlig dom. Ej sällan torde exempelvis förekomma, att biträdet, medan förundersökaren inskränker sitt arbete till att undersöka den häktades personliga förhållanden, är verksam för att skaffa den häktade arbetsanställning. Slutligen bör även framhållas, att därest förundersökningen visar, att den häktade icke kan påräkna villkorlig dom, ett biträde sannolikt under alla förhållanden måste förordnas. Som redogörelsen över förundersökningen emellertid sällan eller aldrig torde komma domaren tillhanda förrän omedelbart före rannsakingen, komme säkerligen även i detta fall uppskov och extra kostnader att vållas. Ej heller där förundersökning skall äga rum, synes alltså rätten till biträde kunna inskränkas.

Till det sagda vill utskottet anmärka, att en häktad i så gott som samtliga mål, där han dömes till ansvar, har behov att rådgöra med en jurist, huruvida han exempelvis i fråga om straffmätningen bör överklaga underrättens utslag. Den hjälp, han enligt redogörelsen här ovan är berättigad erhålla av Konungens befallningshavande eller tillsyningsmannen vid häktet, kan icke ersätta förmånen att få samråda med ett biträde, som följt målets handläggning.

Utskottet har sålunda icke kunnat finna någon grupp av mål, där den häktade på förhand kan sägas icke vara i behov av biträde. Enligt motionärernas yrkande borde genom Kungl. Maj:ts försorg närmare utredning härom åstadkommas. En sådan utredning synes emellertid icke kunna baseras på annat material än domstolsprotokoll, men att i efterhand på sådan grundval bedöma, huruvida biträde åt häktad i olika fall varit erforderligt eller icke, torde vara ogörligt. Utskottet finner på grund härav och då för övrigt motionens syfte synes i viss mån avvika från de principer i detta avseende, som enligt uttalande vid 1931 års riksdag skulle komma att tillämpas vid den blivande rättegångsreformen, ej heller skäl tillstyrka sådan utredning.

Av det anförda torde framgå, att någon möjlighet till en i och för sig synnerligen önskvärd besparing för statsverket icke kan utan allvarliga olägenheter vinnas genom begränsning av de häktades rätt till biträde. Utskottet får alltså hemställa,

att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 18 februari 1932.

På första lagutskottets vägnar:

A. ÅKERMAN.

Vid detta ärendes behandling ha närvarit:

från första kammaren: herrar *Akerman*, *Klefbeck*, *Larson* i Lerdala, *Svenson* i Eskhult, *Bissmark*, *Norling**, *Öhman** och *Forssell**;

från andra kammaren: herrar *Björkman**, *Lindqvist* i Halmstad, *Nilsson* i Antnäs, *Olsson* i Rimforsa, *Hedlund* i Östersund, *Christenson*, *Sjögren* och *Jonsson* i Risinge.

*) Ej närvarande vid utlåtandets justering.